

УДК 070.41:[32:004]:81'373.46

МИСТЕЦЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ І ПРОФЕСІЙНА ЛЕКСИКА В ЗАГАЛЬНОПОЛІТИЧНИХ МЕДІА: СПОСОБИ ВПРОВАДЖЕННЯ В ТЕКСТ І ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

Христина Дацишин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: chrystyna.datsyshyn@gmail.com*

У статті проаналізовано способи впровадження в публіцистичний текст мистецьких термінів та професійної лексики, подано практичні рекомендації щодо їх використання у загальнополітичних медіа.

Ключові слова: медіатекст, загальнополітичні медіа, мистецька тематика, мистецька термінологія, професійна лексика.

Публікації на мистецьку тематику не належать до головних у загальнополітичних медіа, однак останнім часом все частіше опиняються у фокусі професійних дискусій. Журналісти, що пишуть про культуру, намагаються з'ясувати: «Як, що і для кого писати про культуру?», «Як вбудуватися в формат?» тощо. Обговорення здебільшого оминають увагою мовний аспект публікацій, зосереджуючись на контенті, композиції, формі подачі інформації тощо. Водночас є досить підстав вважати вербальне наповнення важливим чинником якості комунікації, адже закладена в слові предметно-логічна та прагматична інформація є ключовою в комунікативній схемі «автор-текст-реципієнт». Культурна і, зокрема, мистецька тематика охоплює сферу літератури, музики, образотворчого мистецтва, театру, кіно; кожна з цих галузей має професійну лексику і термінологію. Це передбачає особливий підхід до добору мовних засобів, зумовлює актуальність вивчення способів упровадження фахових лексем у медіатекст.

Висвітлення мистецької тематики в загальнополітичних медіа має свої особливості, пов'язані з реалізацією однієї із спеціальних функцій журналістики – культурної (культуротвірної). Матеріали на мистецьку тематику забезпечують поширення культури; подають хроніку мистецького життя, пропонують оцінку мистецьких подій і явищ [3; с.319]. Використання професійної лексики та термінології в таких медіатекстах зумовлене предметом публікації, однак існують принципові відмінності у можливостях упровадження таких слів у тексти спеціалізованих та загальнополітичних видань. Якщо автори публікацій у спеціалізованих виданнях орієнтуються на підготовану аудиторію, переважно обізнану з фаховою мистецькою лексикою, то автори загальнополітичних медіа мусять усвідомлювати, що їхні реципієнти можуть мати різний ступінь поінформованості в галузі культури, володіти різним понят-

тево-термінологічним апаратом, а тому не всі слова будуть для них зрозумілими. Однак не можна вважати до кінця виправданою думку журналіста Є. Стасіневича про те, що в рецензії (автор подає міркування про книжкову рецензію, однак такий підхід може стосуватися рецензії на будь-який твір мистецтва і загалом будь-якої публікації на мистецьку тематику), «не повинно бути складної термінології, треба писати читабельно. Інакше значно звужується аудиторія» [5]. Доречними в цьому контексті є міркування редактора відділу «Культура» «Української правди» К. Ботанової, яка, говорячи про контент публікацій на теми культури, зауважує, що поширеною є «думка про те, що ми мусимо розважати нашого читача, спрощуючи складні теми. І тут виникає інше питання – а що ми, як медіа, що пише про культуру, хочемо дати своєму читачеві? Бо в мене таке враження, що люди, які пишуть про культуру, не дуже добре уявляють собі свого читача, його специфіку» [7]. Для успішної комунікації журналіст має уявити свого читача, передбачити, які фрагменти тексту можуть бути для нього незрозумілими, і запропонувати тлумачення, намагаючись не спрощувати мови, не оминаючи вузькоспеціалізованої термінології чи професійної лексики. Ключовою засадою має бути повага до читача різного рівня освіти і різного професійного спрямування.

Пов'язані з темою дослідження праці стосуються насамперед упровадження в текст іншомовної та маловідомої лексики (А. Капелюшний, О. Пономарів, О. Сербенська, О. Стишов, М. Яцимирська та ін.). Наукові розробки, присвячені мистецькій термінології в медіатекстах, здебільшого оминають увагою комунікативний аспект. Зокрема, І. Хархан аналізує джерела поповнення сучасної мистецької термінології, синонімічне використання деяких термінів, а спеціалізовані друковані засоби масової інформації в дослідженні є лише платформою аналізу функціонування термінів [6]. Н. Поліщук вивчає мистецьку термінологічну лексику в газетному тексті, зосереджуючись на її переносному вживанні в політичних публікаціях, тобто ця лексика, по суті, стає детермінологізованою [4]. Способи впровадження мистецької термінології і професійної лексики в медіатекст і особливості її використання саме з погляду успішної комунікації потребують дослідження.

Мета статті – дослідити способи упровадження в публіцистичний текст мистецьких термінів та професійної лексики, з'ясувати комунікативний аспект використання таких лексем.

Українські мовознавці по-різному трактують поняття «професійна лексика». Наприклад, М. Вус підтримує погляди таких вчених, як А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько і зазначає, що «фахова лексика – це сукупність усіх лексичних номінацій комунікативно-професійної сфери. До фахової лексики належать вузькогалузеві терміни певної науки, міжгалузеві загальнонаукові терміни, а також професіоналізми та загальноновживана лексика, що мають більшу образність та емоційне забарвлення. Вона є основою будь-якого професійного мовлення» [1; 248]. Дослідник медіатексту А. Капелюшний розмежовує професіоналізми і термінологію, вважаючи професіоналізмом «слово (чи вислів), властиве мові тієї чи іншої професійної групи, що виступає як просторічний еквівалент певного терміна» [2; 64], а терміном – «спеціальне слово, яке вживають для точного найменування певного поняття з якої-небудь галузі знань» [2; 85]. І професіоналізми, і терміни, використані в медіатексті на мистецьку тематику, можуть однаково перешкоджати розумінню тексту, ускладнюючи комунікацію.

У багатьох публікаціях журналісти намагаються усунути проблему нерозуміння, поширеним способом є використання чіткої дефініції, яку можна по-різному ввести в медіатекст:

- в дужках: *Українець Юрій Міненко — відомий у світі контртенор (найвищий з чоловічих оперних голосів)* (ДТ. – 2017. – 25 лют.);
- після двокрапки чи тире: *Чесне і безстороннє дослідження шляхів до встановлення взаєморозуміння вирішене через своєрідне психологічне роуд-муві: тривалу поїздки двох рідних по крові людей в автомобілі дорогами Норвегії* (ДТ. – 2017. – 18 лют.); *Очіпок (очепок, чепець, чіпонець, каптур, капор, чепак, керпа) – обов'язковий головний убір заміжніх жінок у стародавній Україні* (Д. – 2017. – 25 січ.);
- за допомогою сполучника «тобто»: *Він був видатним канеру якуся, тобто актором, який однаково майстерно виконував і чоловічі, і жіночі ролі* (Д. – 2017. – 25 січ.); *Для експозиції відібрали гравюри у жанрі якуся-е, тобто зображення акторів театру кабукі* (Д. – 2017. – 25 січ.). Цей сполучник може бути пропущений: *Укійо-е, гравюри на дереві, представлені на виставці, 20 років тому музею подарувало Посольство Японії в Україні* (Д. – 2017. – 25 січ.); *Якщо коротко, то це — фільм-омаж, фільм-присвята тій давній культовій картині* (Д. – 2017. – 15 лют.).

Своєрідним способом розширити поняттєве поле реципієнтів є одночасне використання в тексті професійної лексики і термінології, характерної для різних країн; це відображає сприйняття предметів і явищ мистецтва з погляду носіїв різних мовних картин світу: *Обидва твори були виконані в супроводі ансамблю європейських інструментів — так у Китаї називають звичні для нас камерні оркестри* (Д. – 2017. – 21 лют.).

Тлумачення змісту терміна чи професіоналізму може бути впроваджене в текст через опис, оформлений як предикативна частина складного речення. Цей опис може бути інформативним, і тоді він повноцінно замінює дефініцію: *Маємо приклад народження нового жанру — документального балету, в якому органічно поєдналися інші жанри — балет-н'єса, драма і балет-симфонія* (Д. – 2017. – 21 лют.). Однак опис може містити лише суб'єктивні міркування автора публікації, що базуються на емоціях та враженнях і не подають ніякої інформації про поняття: *На аргентинському ґрунті зріс і сам вокально-танцювальний жанр спектаклю — оперіта, в ній дивовижним чином переплітаються бразильський палкий темперамент, жагуча пристрастність справжніх почуттів, чуттєва спокусливість, ритмічний драйв та гіпнотична дія музики* (Д. – 2017. – 22 лют.). Використання в описі великої кількості суб'єктивних оцінних елементів, тобто не усталеного, а авторського тлумачення тексту, не дає змоги адекватно розкрити зміст професійної лексеми чи терміна, відповідно, для реципієнта зміст поняття не стає зрозумілим: *Класик увійшов в історію музичної культури як видатний майстер бельканто — особливого стилю виконання в італійській опері, який виник у середині XVII ст. і зберіг своє зачарування та вплив на кілька століть, вписавши одну із прекрасних сторінок в історію італійської опери* (Д. – 2017. – 2 берез.); *Попри зовнішню атрибутику детективного розслідування й елементи трилера з неодмінним макгафіном (у вигляді таємничого ключа від 181-го номера турецьких лазень), фільм розповідає про становлення особистості, формування віри в себе* (ДТ. – 2017. – 18 лют.).

Вдалим способом пояснити зміст професійної лексеми є своєрідна вербальна інтрига, яка з'являється внаслідок «гри» з читачем у запитання-відповіді. Автор не наголошує на тому, що, на його думку, для реципієнта це слово є невідомим, і пропонує крок за кроком зрозуміти зміст, подаючи непряме тлумачення, яке можна «сконструювати» за ключовими ознаками, обіграними в тексті: *Хочете детектив? І ось старий священик... запрошує нас у часи своєї молодості, коли він, молодий слідчий, розслідував серію вбивств. Дуже дивних і дуже жорстоких. Любите зомбі-апокаліпсис? І ось на арену вже сунуть «живі мерці», щоб стати персонажами цієї розповіді, допомогти відтворити всі події й покарати вбивцю. Питаєте, де цирк і хоррор? І ось він, архаїчний «цирк потвор», із русалками, бородатими жінками та рештою химер, які на тлі решти персонажів виглядають не такими вже й фріками* (Д. – 2017. – 24 січ.).

Авторське пояснення професійної лексеми, нейтральної за емоційно-оцінним навантаженням, може мати на меті розкрити її оказіональну оцінність у конкретно використаному тексті: *Початок «Гірких жнив» і сам по собі виводить з рівноваги: українське село і українські селяни показані у суто пейзажному, ідилічному дусі – красиво, по-музейному облямовано, хоч таблички приставляй* (Д. – 2017. – 7 берез.). Терміни і похідні від них прикметники та прислівники набувають емоційно-експресивного забарвлення і, без додаткового тлумачення, зокрема, їх може бути використано для негативної характеристики твору мистецтва: у запропонованій транскрипції їх роман виглядає надто полегшено, *оперетково*. Враження, що герої ось-ось заспівають. *Юрій, разом з Наталкою і малим хлопчиною, якого вони приймають у свою сім'ю (це один мелодраматичний, телесеріального стибу, обертон), прощують на Захід* (Д. – 2017. – 7 берез.). Утворений від терміна прикметник може набувати негативних конотацій внаслідок поєднання в контексті з іменниками, що є носіями негативної оцінки: *Що ж до аудіовізуальної матерії фільму, то вона — з глибокими, як у живописі, світлотінями, заворожливою якістю плівкової зйомки й блискучим саунд-треком — була справжньою розрадою посеред «арт-хаузної» нудьги конкурсу* (Д. – 2017. – 24 лют.).

Використання терміна чи професіоналізму з інформативною метою можливе без пояснення, автор у такому разі орієнтується на підготованого читача або передбачає, що використана лексема є частовживаною, а тому відомою широкому загалу: *5 кілометрів ниток знадобилося дизайнерці... для створення величезної в'язаної інсталяції...* (Д. – 2017. – 20 січ.); *Є камерні голоси, які прекрасно співають кантати, камерну музику* (ДТ. – 2017. – 25 лют.); *У концертній програмі... неокласичні, імпресіоністичні, блюз-рокові та навіть RnB-композиції. Сюрпризом для публіки стануть й несподівані аранжування* (Д. – 2017. – 24 лют.). Однак нові чи вживані рідко терміни і професіоналізми, упроваджені в медіатекст без пояснення, ускладнюють його розуміння: *8–10 березня буде представлено на європейському копродукшен-форумі та пітчінгу Cartoon Movie* (Д. – 2017. – 2 бер.); *Дослідники Телеман-центру в Магдебурзі атрибутували арію як II-ту частину відомого циклу доби бароко — сюїти «Музика на воді» Георга Філіппа Телемана* (Д. – 2017. – 15 лют.); *Це людина, яка працює не лише в царині нефігуративу, а також з широкими пластами класичного мистецтва* (Д. – 2017. – 3 лют.); *Великі театри бояться ставити на контртенорів — це все-таки необкатаний голос* (ДТ. – 2017. – 25 лют.); *Вона ж у діапазоні сопрано, всі речитативи в діапазоні, на перехідниках*» (ДТ. – 2017. – 25 лют.); *Невеликою*

п'єсою в неспішному темпі, де нескінченна мелодія накладається на «крокуючий» бас (Д. – 2017. – 15 лют.).

Можливість тлумачити безпосередньо після використаного терміна чи професіоналізму залежить від синтаксичної структури і емоційно-оцінної насиченості медіатексту. Тлумачення уповільнює виклад думки, і, відповідно, її сприйняття, а тому може зашкодити динаміці висловлювання, «розпорошити» експресію вислову, зокрема якщо цей текст – опис твору чи манери його виконання, а терміни поєднані з емоційно-оцінною лексикою: *Саймон Реттл надзвичайно тонко відтворює колористику партитур, тому трактовка п'єс Сезара Франка, Моріса Равеля і Клода Дебюссі, в яких на перший план виходить тембральна та гармонічна складова, обіцяє бути незабутньою* (Д. – 2017. – 27 лют.); *Не виняток і опера Россіні. Її фєсричність, шалений темпоритм, надскладні, насичені карколомними фіоритурами широкого діапазону вокальні партії потребують від виконавців високої вправності, насправді майстерного володіння голосом* (Д. – 2017. – 15 лют.). Так само складно в тексті пояснити малозрозумілий термін, поданий поруч з лексемами з активного обігу, або якщо декілька малозрозумілих термінів становлять ряд однорідних членів речення: *Як назвати скульптурні твори Малишка? Конструкції, мобілі, каркаси, постмодерні інсталяції, арт-об'єкти?* (ДТ. – 2017. – 18 лют.). Авторіві тексту слід усвідомлювати, що використання вузькоспеціалізованих термінів без пояснення може зробити незрозумілим не одне слово, а й весь текст. В обох ситуаціях тлумачення потрібне, однак, щоб зберегти динаміку мовлення, його можна подати наприкінці публікації, наприклад, як примітку чи довідку.

Отже, можемо стверджувати, що журналіст загальнополітичного медіа має дбати про «читабельність» тексту на мистецьку тематику, однак задля цього не варто максимально підлаштовуватись до ймовірного освітньо-культурного рівня аудиторії, спрощувати мовлення, уникати професійної лексики і термінології. Потенційно незрозумілі для читача лексеми потребують тлумачення, яке можна подати відразу після використаного слова як дефініцію чи опис. Таке тлумачення переважно є необхідним елементом тексту, адже термінологію та професійну лексику використовують у публікаціях на мистецьку тематику насамперед з інформативною метою для називання жанру мистецького твору, опису його особливостей чи способу виконання; незрозумілі слова перешкоджають ефективному інформуванню. У деяких текстах мистецька лексика і термінологія набуває емоційно-оцінного забарвлення; частіше емоційність та оцінність з'являється внаслідок поєднання вузькоспеціалізованих лексем із загальноновживаними. Якщо медіатекст є емоційно насиченим чи його фрагмент містить декілька термінів, що виступають як однорідні члени речення, то тлумачення варто подавати наприкінці публікації.

Використання в загальнополітичних медіа термінологічної та професійної лексики сприяє розширенню словникового запасу реципієнтів, дає їм змогу здобути нові знання в галузі культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вус М. С. Фахова лексика в художньо-публіцистичному тексті (на матеріалі роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого» / М. Вус // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2016. – Вип. 63. – С. 248–253.
2. Капелюшний А. О. Стилїстика й редагування. Практичний словник-довідник журналіста / А. О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2002. – 576 с.
3. Михайлин І. Л. Основи журналістики : підручник / І. Л. Михайлин. — 5-е вид., випр. і доп. — К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 496 с.
4. Поліщук Н. Мистецька термінологічна лексика в газетному тексті (на матеріалі газет «Дзеркало тижня», «Газета по-українськи», «Високий замок», «Скриня») / Н. Поліщук // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2012. – № 733. – С. 216–222.
5. Табу й мастхеви книжкової рецензії. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/education/tabu_y_mastkhevi_knizhkovoi_retsenzii/ – 29.09.17.
6. Хархан І. Мистецька термінологія в текстах друкованих ЗМІ (на прикладі журналу «ART-Ukraine») / І. Хархан // Стилї і текст. – 2013. – Вип. 14. – С. 278–286.
7. Цупко А. Катерина Ботанова. Не звужуйте культуру до мистецтва. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: <https://zbruc.eu/node/45150>. – 28.09.2017.

**ARTISTIC TERMINOLOGY AND PROFESSIONAL VOCABULARY
IN GENERAL POLITICAL MEDIA: WAYS OF INCLUSION
IN THE TEXT AND FEATURES OF USE**

Chrystyna Datsyshyn

Ivan Franko National University of Lviv

Chuprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine

e-mail: chrystyna.datsyshyn@gmail.com

The article analyzes ways of inclusion artistic terminology and professional vocabulary into media text, peculiarities of their use. The artistic subject covers the field of literature, music, fine arts, theater and cinema, it provides the use of elements of professional vocabulary and terminology, which may prevent the recipient from adequately understanding the text.

The possibility of using of artistic terminology and professional vocabulary is different in specialized and general political media. Specialized media have a well-prepared audience that is mainly familiar with professional artistic vocabulary, the recipients of general political media may have different levels of cultural awareness. The journalist of the general political media should take care of «readability», but for this purpose it is not necessary to simplify speech as much as possible, avoid professional vocabulary and terminology. Potentially incomprehensible to the recipient terms require an explanation, which can be presented immediately after the unknown word as a definition or description. Such an interpretation is essentially a necessary element of the text, because terminology and professional vocabulary are used in publications on artistic subjects primarily for informative purpose, naming the genre and describing the features of an artistic work; unclear elements of the text impede effective communication.

Professional vocabulary and terminology in some texts become emotional and appraised; more often, emotionality and appreciation appear as a result of the combination of professional vocabulary and terminology with commonly used words that contain an estimate. If the media text is emotionally rich or its fragment contains several terms given as homogeneous members of a sentence, then the interpretation should be presented at the end as a note or a reference.

The use of artistic terminology and vocabulary in general political media gives readers the opportunity to acquire new knowledge in the field of culture.

Key words: media text, general political media, artistic subjects, artistic terminology, professional vocabulary.